

ware voortgegaan en op hun gelegde gronden gebouwd." „Niemand meene toch," voegt H. Velse hieraan toe, „dat de door Paulus, Rom. 11:25, 26 voorspelde ingang van de volheid der Heidenen op eene onmiddellbare, miraculeuze wijze behoeft te komen. Neen, de volheid zal ingaan langs denzelfden weg en door dezelfde middelen, waardoor de eerstelingen ten tijde der Apostelen ingekomen zijn. En dat waren al even zulke middelen, als welke zich nu meer (De bekende Francke schreef in zijn tijd, dat „de Hollanders zich de bekeering der Heidenen in het tegenwoordige meer dan voorheen aangelegen lieten zijn") dan in de tusschen beide verlopen eenen komen op te doen. In de H. S. des N. T. met opmerkzaamheid acht gevende op de middelen van zoo een snelle gezegende en wijlduftige bekeering der Heidenen, gelijk toenmaals is gezien, vinde ik o. a. deze 4 voornaamste:

I. „IJver van menschen, die hunne zielen hebben overgegeven voor den naam onzes Heeren Jezus Christus (Hand. 15:26), uitgaande voor Zijnen naam en niets nemende van de Heidenen, (3 Joh. vs. 7).

II. Gewilligheid van machtigen, om trouwelijk aan deze broederen geleide te doen, gelijk het Gode waardig is, en, om de zoodanigen als volgens schuldigen plicht te ontvangen, teneinde dus medearbeiders te mogen worden van de waarheid. (3 Joh. vs. 5—8.)

III. Blijmoedigheid voorts van de Heidenen zelve over het aankomen van zulke predikers, gepaard in die Heidenen met een zoeken om 't Woord Gods te hooren.

IV. De vertaling te dien einde van dat Woord in een of meer alom bekende talen wel en trouw."

Wat dit laatste betreft, de vertaling des Bijbels in de Maleitsche taal verscheen eerst te Amsterdam in Latijnsche karakters, die echter bij de Inlanders niet bekend waren. In 1723 begon echter de latere Hoogleeraar H. G. Werndley eene overzetting van den Bijbel in 't Maleitsch, in Aziatische letter, waarna hij naar Nederland overkwam, om tegenwoordig te zijn bij het drukken er van (1730—1733).

Hierbij kwam omstreeks denzelfden tijd nog eene Portugeesche en eene Malabaarsche Bijbelvertaling. Behalve den Bijbel werden er traktaten en preken ter verspreiding gewenscht door de predikers des Woords, en daaraan heeft het ook niet geheel ontbroken. Eindelijk wenschten de leeraren den steun der overheden, wat hun van sommigen niet onthouden is,

zoo o. a. van Baron von Imhoff, wiens advies was: „Eerst de religie, dan de politie, dan de negotie", van Cloon enz.

't Was meestal ook de wensch van de Heeren XVII, dat de dienaren des Woords de eere, die hun toekwam, ontvingen. Desniettegenstaande waren de meeste ambtenaren en overheden der waarheid vijandig, waaruit vaak oneere en minachting voor de dienaren des Woords is gevloeid. De Heer H. Velse deelt ook nog in zijn bekend werk de middelen mede, die een onbekend geleerde in die dagen uitgaf „tot voortplanting des Christendoms in O. I." Kortelijk komen ze hierop neer: 1e kennis van talen; 2e verbreiding des Christendoms door schrift (leesbaar d. i. gedrukt met eene letter aan elke taal eigen) en door de levende stem (van predikanten, proponenten, krankbezoekers, catechiseerders en schoolmeesters). Om zulke mannen te krijgen, die der tale kundig zijn, is er onderwijs noodig uit boeken (spraakkunst, woordenboeken, schrijvers) en door goede meesters in Seminaria of in publieke lessen van professoren. „Studenten alhier in Seminaries voor Indië aangekweekt, moesten in ons land onberoepelijk zijn, of ten minste bij beroep de onkosten, aan hen gedaan, vergoeden; doch, hun tijd in Indië uitgediend hebbende, anderen voorgetrokken worden." „Alle predikanten, naar Indië gaande, moeten beloven zich in 't aanleeren der Indische talen te benaastigen volgens Synodale resolutiën. De ijverigsten dan mogen ook wat hoven anderen beloond en de traagsten niet bevorderd worden."

De predikanten werden in hunnen arbeid onder de Heidenen bijgestaan door Inlandsche proponenten, wier eigenlijke taak was om „met prediken en catechiseeren de oorspronkelijke bewoners des lands te onderwijzen en te stichten." Zij kwamen van de Indische Seminariën en werden niet naar de Nederlanden gezonden. Op hunnen ijver is meestal niet veel te roemen geweest, evenmin op hunne bekwaamheid. Na de Inlandsche proponenten vermelden wij de Nederlandsche krankbezoekers, onder welke zeer goede arbeiders zijn geweest, maar niet minder anderen, die niet bekwaam waren tot den post, dien zij bekleedden. De Kerken waren niet bijzonder op hen gesteld. Weinig viel ook te prijzen van de catechiseermeesters. Ten minste de Inlandschen waren „veeltijds afgodische, dronken, gierige menschen en de weinigen, die deugzaam waren, meestal botterikken."

Zoo arbeidde de Kerk onder de Heidenen en met haar ging hand aan hand de school, buiten wie de eerste niets kon. Nauwelijks had dan